

Г. М. Кондратюк

Кримських татар Коренізація

КРИМСЬКИХ ТАТАР «Коренізація» – національна політика, яку проводила у 1920–30-х роках у [Кримській Автономній Соціалістичній Радянській Республіці](#) радянська влада. «Коренізація» окремих народів у СРСР мала свою специфіку, тому в УСРР її називали українізацією, у Криму – татаризацією. 1917–20 на Крим. п-ові діяла низка політ. партій, створ. за етніч. принципом (нац. кримськотатар. – *Міллі-Фірка*), що відстоювали насамперед інтереси селянства.

Зі встановленням рад. влади більшість із них заявила про готовність до співпраці, однак більшовики відразу ж ліквідували усі нац. політ. організації. Гол. завданням для них стало залучення крим. татар у рад. органи влади й управління. Вже через декілька місяців після встановлення рад. влади у постанові Крим. ревкому від 6 червня 1921 зазначено: «Признати целесообразным и желательным вовлечение в Соваппараты татнаселения для чего: В тех районах и селениях где большинство населения татары в Сель и Райревкомы желательно назначать на должности Предуревкомов татар коммунистов». При цьому більшовики вимушено мирилися з їхнім непролетар. походженням, оскільки більшість походила з інтелігент. або дрібнобурж. родин і раніше перебувала на націоналіст. позиціях. У Конституції Крим. Автоном.

Соціаліст. Рад. Респ. (АСРР), ухваленій 1921 1-м Всекрим. з'їздом рад. держ. мовами проголошено рос. і кримськотатарську. При РНК Крим. АСРР організовано колегію перекладачів, яка перекладала кримськотатар. мовою декрети й закони, видавала збірники законодав. актів. У доповіді «Обзор работы по нацстроительству Крымской АССР» (1926) зазначено, що при райвиконкомах також створ. посади перекладачів, усі заяви зобов'язали приймати і на кримськотатар. мові, відмінено обмеження при відправленні телеграм та ін. 25 червня 1929 РНК Крим. АСРР прийняла декрет про ведення документації на кримськотатар. мові у держ. установах і громад. організаціях у р-нах та містах, де проживала значна кількість крим. татар. Причому на реалізацію положень декрету відведено порівняно короткий термін. Відкрито низку кримськотатар. шкіл і газет, а також театр. Таким чином, кримськотатар. мову активно запроваджували в усіх сферах життя суспільства.

У квітні 1923 на 12-му з'їзді РКП(б) нац. політика більшовиків отримала назву «коренізація», керівництво партії визначило комплекс заходів і їхній характер. 1926 розпочато розукрупнення сільрад, створ. у місцях компакт. проживання крим. татар (від 51-ї на поч. року до 145-ти наприкінці). У нац. сільрадах документація велася кримськотатар. мовою, у органах держ. влади й упр. крим. татарам виділено квоту в 25–40 % від заг. кількості службовців. На той час серед чл. сільрад крим. татари становили 39,9 %, голів сільрад – 40 %, чл. рай. виконкомів – 20 %, чл. ЦВК Крим. АСРР – 40 %. Значно повільніше відбувалося поповнення місц. парт. організації: 1 січня 1925 у її складі нараховувалося 236 крим. татар (4,6 % від заг. кількості), 1 жовтня того ж року – 440 (7,1 %). У 1920-х рр. виникло явище кримськотатар. націонал-комінізму. Як і їхні укр. колеги, кримськотатар. націонал-комуністи акцентували увагу на нац., а не більшов. аспектах татаризації. Для координації роботи створ.

Нац. комісію при Крим. обл. комітеті РКП(б) на чолі з Д. Петропавловським, запроваджено посаду Уповноваженого з охорони прав та інтересів нац. меншин при Президії ЦВК Крим. АСРР (у 1920-х рр. – [У.-В. Балич](#)). Сформовано 9 кримськотатар. нац. р-нів, зокрема Бахчисарай., Ялтин., Алуштин., Балаклав., Судац., Карасубазарський. Оскільки більшов. ідеологія орієнтувалася на міських пром. робітників (пролетаріат), а крим. татари у переважній більшості займалися с. госп-вом і кустар. промислами, пріоритет. завданням стала татаризація промисловості – формування кримськотатар. пролетаріату. На найбільших пром. підприємствах для крим. татар зарезервовано до 25 % робочих місць, у профес.-тех. навч. закладах створ. групи із кримськотатар. молоді. 1 березня 1929 опубл. постанову ЦВК Крим. АСРР про «коренізацію» в промисловості, у якій поставлено завдання збільшити кількість кримськотатар. робітників із 1092-х осіб (5,9 %) у 1927–28 до 6668-ми (22,7 %) у 1932–33.

Станом на 1932 до роботи в промисловості вдалося залучити 6394 крим. татарина. За переписом 1926, у Крим. АСРР проживало 179,1 тис. крим. татар, з них у сільс. місцевості – 143,7 тис., у містах – 35,3 тис. осіб. Відповідно перерозподіл земел. ресурсів стосувався знач. частини крим. татар. Земел. реформа як складова «коренізації» передбачала внутр.-сільс. (упорядкування користування земел. ділянками на місц. рівні) та міжсільс. (переселення частини крим. татар із Пд. узбережжя у степ. р-ни) землеустрій. При цьому переселяли тих крим. татар, у яких земел. наділ був значно меншим норми, а ресурсів для його розширення віднайти не вдалося. Частину землі заплановано надати реемігрантам з-за кордону.

В жовтні 1925 до ЦВК Крим. АСРР звернулася ініціативна група з проханням дозволити організацію Товариства з рееміграції та розселення крим. татар. Його осн. завдання: сприяння поверненню з еміграції та облаштуванню крим. татар і їхніх потомків, розселення малоземел. і безземел. крим. татар. 29 січня 1925 Президія ЦВК Крим. АСРР ухвалила

рішення поставити перед ЦВК СРСР питання про дозвіл на в'їзд до Криму кримськотатар. емігрантів з Болгарії та Румунії та наділення їх землею. 1926 Нар. комісаріат землеробства Крим. АСРР розпочав переселення крим. татар із Пд. узбережжя та реемігрантів. Загалом татаризація Крим. п-ова значно сприяла соц.-екон. і культ.-осв. розвитку крим. татар, а її згортання на поч. 1930-х рр. супроводжувалося масовими репресіями проти актив. кримськотатар. діячів.

Рекомендована література

1. Хованцев Д. В. Політика коренізації на Україні й у Криму: порівняльний аналіз практики 20-х років // Культура народів Причорномор'я. 1999. № 1;
2. Котляр Н. Політика коренізації в Криму в 20–30-ті рр. ХХ ст. // Пробл. історії України: факти, судження, пошуки: Міжвідом. зб. наук. пр. К., 2003. Вип. 9;
3. Якубова Л. Д. Етнічні меншини УСРР у 20-і – першій половині 30-х років ХХ ст.: історіографія та джерела досліджень. К., 2006;
4. Кузьменко В. Б. Міжнаціональні відносини в Радянській Україні (1917–1939 рр.): правові аспекти. О., 2009.

Бібліографічний опис:

Кримських татар Коренізація / Г. М. Кондратюк // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-1110>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).